

POVRATAK BLUDNOG SINA

Miroslav Egerić: LJUDI, KNIGE, DATUMI,
Matica srpska, 1971.

Miroslav Egerić pripada, i dobom i de-
lom, onom redu naših kritičara čija imena
sve češće srećemo na koricama novih knji-
ga. Nema sumnje, to je rezultat jednog ži-
votnog i intelektualnog puta koji je doveo
do tačke u kojoj se zaokružuju znanja i
iskustva, tačke koja istovremeno, u mno-
gim slučajevima, znači i temeljnu i konač-
nu reviziju i uobličavanje svih mlađalačkih
zaleta u nepoznato.

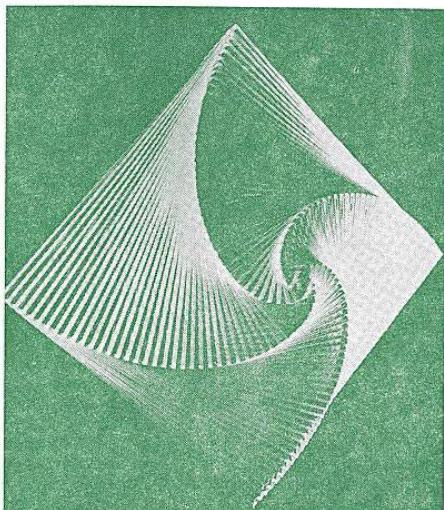
To je i tačka u kojoj, kako izgleda, ra-
ste kritičareva moć razumevanja »zak pro-
puste i nedostatke nacionalnog kritičkog na-
sledja. Kritičar počinje da se kloni global-
nih ocena i osporavanja, a onaj momenat
»Homerovog dremanja« postaje predmet
minucioznih istraživanja. Otuda, sasvim pri-
rodno, u ovoj knjizi nalazimo i tekstove
kao što je onaj pod naslovom *Skerlić i Dis*.
Svaka pojava počinje da se ukazuje kriti-
čaru u ravnini sinfonije i dijahronije. Pro-
šlost postaje daleko važnija no što je to
bila na početku stvaralačkog puta. Na čelu
knjige više ne stoji »Za reviziju književnog
nasleđa«, već moto: »Mi smo ništa bez dela
naših prethodnika, naših učitelja, kao i na-
ših savremenika« itd.

Razume se, namera nam nije da ovu
fazu stvaralačkog puta označimo negativnim
atributima. Naprotiv. Problem više nije jed-
nodimenzionalan i manja je opasnost da
se iscrpe u retorici.

Poznato je da je Egerić otpočeo svoju
kritičarsku aktivnost osporavanjem tradici-
je. Ali to osporavanje je, zapravo, u njegovom
slučaju bilo specifično. On se, naime,
kao što je to uostalom čest slučaj u srpskoj
kritičkoj misli, suprotstavio tradiciji
iz jednog podjednako tradicionalnog kon-
cepta literature i kritike. Tako se desilo
da je otpočeo jedan sukob koji je, zapravo,
bio manje to, a više čuđenje jedne bogate
invencije pred pojedinim odveć sterilnim
momentima naše književne misli. Nadamo
se da će nam sledeća analiza kritičarevog
metoda i sistema vrednosti omogućiti da
se uverimo u ono što smo dovede tvrdili
bez dokaza.

Uzmimo jedan od mnogih iskaza u ovoj
knjizi koji eksplikiraju kritičarev shvana-
nje kritike: »... Ako je kritičar — kaže
Egerić — u istoriji veoma često i bio izvid-
nica na putu socijalne zajednice, to nikada
nije bilo samo puko izviđanje, izviđanje ra-
di izviđanja, nego istovremeno i svest o
onima koji su ostali i čekaju na rezultate
izviđanja«. Ova rečenica je, kao što se vi-
di, istregnuta iz konteksta, no mišljenja smo
da njen smisao ne duguje kontekstu u toj
meri da se ne dà objasniti van njega. Ka-
ko pažljivi čitalac primećuje, ova rečenica
se može razložiti na dve temeljne misli:
1. Ako je kritičar u istoriji veoma često i bio
izvidnica na putu socijalne zajednice

i 2. to nikad nije bilo samo puko izviđanje, izviđanje radi izviđanja, nego istovremeno i svest o onima koji su ostali i čekaju na rezultate izviđanja. Prvi deo, sam po sebi, ne govori ništa o Egerićevom stavu prema poziciji kritičara kao »izvidnice na putu socijalne zajednice«. Staviše, kritičar, prema ovom delu rečenice, i nije uvek »izvidnica«, već samo »veoma često«. Tek drugi deo rečenice dozvoljava nam, implicite, da zaključujemo o Egerićevom stavu. Naime, on ni tu svoj stav ne iskazuje decidirano, ali njegovo nastojanje da tu poziciju »iz-
vidnice« racionalno utemelji u kritičarski postupak, daje čitaocu mogućnost da konstatuje istovetnost Egerićeve i opisane pozicije. Pozicije koja ima vrlo dugu i plodnu tradiciju u srpskoj književnoj kritici, a može se slediti od Jovana Skerlića do u naše dane, kako vidimo.

Ostanemo li samo kod ovoga stava, ri-
zikujemo da nam se stavi poznata primedba — da onog koji izlaze Aristotelovo uče-
nje nazivamo njegovim zatočnikom. Pogle-
dajmo zato u kojoj meri izloženi kritički konstituenti učestvuju u Egerićevom praktičnom postupku.

Sledimo li tu nameru, prvo što pažljivo
čitamo i u oči jeste Egerićevi in-
sistiranje na moralnom smislu kritike i
književnog dela. Sto, razume se, sasvim
proizlazi iz odgovornosti prema onima ko-
jima se kritičar obraća, »koji čekaju na
rezultate izviđanja«, kako slikoviti je kaže
sam Egerić. U tom smislu on i naslovljuje
neke od svojih tekstova, kao *Moralni i soci-
jalni smisao kritike*, dok u drugim teksto-
vima, analizirajući književno delo, podvlači

tu njegovu dimenziju: »...ali davno nisam
čitao naš roman takve i tako podignute
moralne (podvukao Z. S.) osjetljivosti, veli
on u tekstu o romanu *Memoari Pere Bo-
galja*; »...novinski kritičar, ako nije od ples-
menitije etičke (podvukao Z. S.) grade« —
čitamo u drugom tekstu. O pamfletu Egerić
kaže da je to »neka vrsta socijalne, etičke
(podvukao Z. S.) straže u stvarima književ-
nog moral« (podvukao Z. S.). (Zato, uosta-
lom, pamflet i ima tako visoko mesto u
Egerićevoj aksilogiji žanrova.) Neka nam
bude dopušteno da, konačno, navedemo još
jedan citat u kojem je, eksplikite, moralnoj
dimenziji dela pridata uloga vrhovnog kon-
stituenta kritike: »Razlučiti u delima — ka-
že Egerić — te impulsivne, prevratničke
moralne energije, oslobođiti pod nanosima
konvencija, hipokrizije, maglovitog umova-
nja, oslobođilačke, humane, tvoračke izvo-
re moralu, što znači moralne perspektive
onih talasa koji dolaze posle njene objave —
nije li to vrhovni moralni smisao kritike?«
Retko se kod kojeg savremenog našeg
kritičara ispoljava u toj meri »odgovornost
prema etosu plemena«.

Sledeća odlika Egerićevih kritičkih tek-
stova, koja se, po našem mišljenju, može
neposredno izvesti iz »izvidničke« pozicije
kritičara, jeste njegovo izvrsno skiciranje
književnog portreta autora o kome je reč,
i evociranje atmosfere dela, odnosno pred-
meta pisanja. Egerić, pritom, u jednoj ili
dve slikovite rečenice skicira intelektualni
i umetnički profil autora: »Ljubomir Simović — veli, tom prilikom Egerić — nije od
one familije pesnika koji pišu pesmu za
noć, bunovno i olako, miti je iz one neo-
romantične povorke koji o svemu znaju sve
a ni o čemu ništa pouzdano, ni sigurno«.
Odista, Egerić odmah na početku obaveštava
čitaoca da ga uvodi u svet jednog pes-
nika koji svoj zanat radi marljivo i pre-
dano. Na sličan način on evocira i atmosferu
nekoga doba: »...U Beogradu, na Uni-
verzitetu, u Srpskom književnom glasniku,
u Zadruzi, na Kolarcu, vladahu ljudi evropske
reputacije, u poeziji 'radnici na teškom
poslu rime i ritma', evropskog obrazovanja
i kulture«, veli autor slikajući Beograd s
početka ovog veka.

To su, po našem mišljenju, glavne od-
like Egerićevog kritičkog metoda. Ono os-
talo što bi se kod njega moglo istaći, bilo
kao slabost ili kao vrlina, manje je bitno
za njegovu kritiku. U takve marginalne de-
talje moglo bi se navesti, na primer, vidno
prisustvo opštih mesta i sudova koji baš
zbog svoje opštosti ispuštaju predmet ne
govoreći o njemu ništa bitno. Egerić kaže:
»...Zoran Gluščević je (...) pametan, solidno
književno obrazovan čovek«, što je, ne-
sumnjičivo, odlika većine književnika. Ili:
»Dis je rođen (...) od dovitljive i bistre sel-
janke«. Poznati je, naime, da su *dovitljiv*
bistar stalni epiteti koji idu uz seljački
duh, te se tako, prema Egerićevu oceni,
Disova majka malo čim razlikuje od ostalih
seljanki.

Iz izloženog Egerićevog kritičkog metoda,
čini nam se, da je vidljiv i njegov si-
stem vrednosti. Najviši stupanj na njegovoj
skali, očigledno, trebalo bi da zauzmu dela
koja sadrže maksimum »oslobodilačkog, hu-
manog, tvoračkog moral«. I njeni će se, se-
prema tome, Ivan V. Lalić manje dopasti
nego inače, jer »to pevanje na lauti intele-
ktualne otmenosti i beline oblika« ostavlja
kritičara bez odjeka. No, srećom, Eger-
ićeva bogata invencija često koriguje tak-
ve sudove koji se odveć drže načela.

Konačno smo u mogućnosti da zaklju-
čimo:

1. Egerićeva pobuna protiv »tradicional-
nog temeljila se na jednom podjednako
tradicionalnom konceptu literature, te tako
ona (pobuna) i nije značila razaranje vred-
nosti. Mostovi, koje za sobom nije poru-
šio, mogli bi, u narednim knjigama, da do-
vedu do značajnih sinteza. 2. U svom kri-
tičkom postupku, Egerić, analizirajući knji-
ževno delo, prvenstveno traga za njegovim
moralnim koordinatama, za njegovim odno-
som prema »etosu plemena«, te se, u krajnjem
slučaju, literatura kod njega pojavljuje kao eudajmonistički instrument.